

Monografija *Toponimija otoka Murtera* interdisciplinarno je i vrijedno djelo koje će biti dragocjeno za jezikoslovce kao i za istraživače povijesnih, kulturnih, gospodarskih i vjerskih prilika iz prošlosti otoka Murtera. Ova monografija ujedno je i četvrta knjiga u nizu znanstveno-istraživačkoga projekta *Onomastica Adriatica* koji od 2006. godine provodi Centar za jadranska onomastička istraživanja Sveučilišta u Zadru. Prve tri monografije ovoga projekta jesu *Toponimija otoka Pašmana*, *Toponimija otoka Ugljana* i *Toponimija otoka Vrgade*. Imajući u ruci i četvrtu knjigu možemo samo iščekivati sljedeće radove ovoga projekta koji svojom sveobuhvatnošću privlači pažnju znanstvenika i istraživača, ali i "prolaznih znatiželjnika".

Šime Dunatov

Lexikón stredovekých miest na Slovensku [Leksikon srednjovjekovnih gradova u Slovačkoj], ur. Martin Štefánik, Ján Lukačka et al., Prodama, Bratislava 2010, 629 str.

Nedavno objavljen leksikon srednjovjekovnih gradova unutar granica današnje Republike Slovačke rezultat je dugogodišnje suradnje znanstvenika, ponajprije iz Slovačke akademije znanosti, ali i onih iz sveučilišnog miljea, arhiva i drugih kulturnih institucija. *Leksikon* znatno pridonosi istraživanju povijesti srednjovjekovnih municipalnih mjesta, koja su bila značajan faktor povijesnog razvitka, no koja nisu još uvijek dovoljno obrađena u slovačkoj historiografiji. Tako je navedeno djelo prilično iscrpno u svom pristupu temi – donosi "stare rezultate", ali i nova dostignuća historiografije.

Naravno, bilo je publikacija koje su obrađivale problematiku pojedinih gradova ili daljnjih raznih potkategorija. One su navedene u opsežnom bibliografskom popisu. Među autorima spomenutim u njoj, posebice treba istaknuti Ondreja Halagu koji je objavio nekoliko djela koja se bave gradom Košice, Júliusa Bartla koji se bavio raznim aspektima povijesti srednjovjekovne Bratislave, Ivana Chalupeckýja koji je povjesničar gradova Spiške regije ili Jána Lukačku koji se ponajprije bavi područjem srednjovjekovne Njitranjske županije. U *Leksikon* su uključeni i radovi koji obrađuju različite karakteristike srednjovjekovnih gradova, kao što je primjerice njihova etnička struktura (prilog Richarda Marsine pod naslovom *O národnostnej štruktúre stredovekých miest* [O etničkoj strukturi srednjovjekovnih gradova]) ili različite publikacije koje se bave gradskim privilegijama i administracijom.

Kao što je navedeno, uloga Akademije znanosti bila je esencijalna – rad je napravljen pod vodstvom Odjela za slovačku srednjovjekovnu povijest na Povijesnom institutu. Naposljetku, tim od dvadeset autora priredio je natuknice o četrdeset i sedam srednjovjekovnih gradova, ciljajući prvo na mapiranje dostupnih izvora o njima, zbog čega se taj rad upravo i bazirao na arhivskom istraživanju. S druge strane, njihov je zadatak bio sučeliti svoje podatke s postojećim stavovima iz historiografije, ako postoje.

Izbor promatranih lokaliteta je – kao i druge ostale informacije povezane s nastankom ove publikacije – predstavljen u uvodu (7-11). Priređivači prvo daju kratak pregled nastanka srednjovjekovnih gradova, ponajprije onih povezanih s aktivnostima kralja Bele IV., potom definiraju i dalje raspravljaju daljnji razvitak srednjovjekovnih gradova općenito, kao i privilegije koje su obično dobivali ili administrativnu strukturu po kojoj su funkcionirali.

Budući da je uvod podijeljen u nekoliko dijelova, drugi dio objašnjava pozadinu projekta i obrazlaže izbor istraženih lokacija. Ispostavilo se da je to važno pitanje jer nije bilo moguće izaći iz okvira jednodijelne monografije. Upravo su se zbog toga bazirali na razdoblje dobi-

vanja privilegija, koje je tako postalo atribut po kojem su grupirali gradove, što znači da su u razmatranje ušli neki gradovi koji su dobili privilegij u razdoblju 13. st., a potom su izgubili svoj značaj. Drugi elementi pomoću kojih su kategorizirali gradove su, primjerice, onodobna lokacija i status grada, visina gradskog poreza, razina crkvene organizacije, trgovački i kulturni razvoj i slično. No, kako su i sami autori naveli, selekcija gradova predstavlja samo prvi korak u istraživanju povijesti srednjovjekovnih gradova u Slovačkoj. Tako će *Leksikon* služiti kao polazišna točka za daljnje istraživanje na tom polju. Kako je već navedeno, u djelu je spomenuto četrdeset i sedam lokaliteta koji su podijeljeni u jedanaest poglavlja prema količini sačuvane izvorne građe. Navedene kategorije su definirane u uvodnom dijelu (10-11), a ovdje ih radi preglednosti donosim prema točkama:

- Ime: ova kategorija uključuje prvi zapis grada ili naselja koje je ondje postojalo i ranije – latinsko, njemačko ili potencijalno srednjovjekovno češko ili slovačko ime (od razdoblja 15. stoljeća). U drugim rijetkim slučajevima donosi i druga zabilježena imena (poljska ili arapska). Donosi se etimologija i njezina objašnjenja.
- Lokacija i prirodni uvjeti: administrativna struktura, geološke karakteristike (detaljnije u slučajevima rudarskih gradova), povezanost u srednjovjekovnoj mreži putova, naplate cestarine. Poseban je naglasak stavljen na granice grada i distrikta, te sela i posjedi koji su im pripadali.
- Najstarija naselja i njegovi tragovi: lončarstvo, numizmatika, groblja, ruševine građevina unutar urbanog prostora i slično.
- Pojava i formiranje gradova, gradski privilegiji i municipalno pravo: kategorizacija, terminologija, vlasnici utvrda, nastanak i razvoj, vlasnici gradova (u slučajevima kada postoje). Naglasak je stavljen i na prve privilegije, njihove potvrde, kontekst utemeljenja i porijeklo gradskog prava.
- Razvoj i topografija: nastanak gradskog centra, konstrukcijske karakteristike, sakralni i drugi objekti, kulturne i arhitektonske vrijednosti te fortifikacije.
- Kronologija važnih događaja: od nastanka do 1526. godine, ratovi, prisutnost kraljeva, prirodne nepogode (požari i poplave) i drugo.
- Demografski razvoj i etnički uvjeti: bazira se na arheološkim istraživanjima i ide od najranijih razdoblja, društvena struktura i uvjeti.
- Ekonomska aktivnost: prevladavajuće ekonomske aktivnosti gradskih stanovnika, lokalna i trgovina na velike udaljenosti, obrt i cehovi i njihove organizacije.
- Gradska administracija: municipalno upravljanje gradom, njegov razvoj i struktura, gradska uprava (magistrat i vijeće) i njihove jurisdikcije, prihodi i rashodi gradova. Priložen je i popis gradonačelnika.
- Osobe: ili koje potječu iz grada ili koje ondje stanuju, studenti koji studiraju na sveučilištima u Pragu, Krakovu ili Beču.
- Crkvena povijest: crkvena administracija u biskupijama i arhiđakonatima, gradske župne i župnici, građevine i crkveni redovi.

Posljedično zapisi slijede upravo navedenu strukturu (13-590), sve radi bolje preglednosti problematike. Nakon svakog zapisa o pojedinom gradu donosi se sažetak na engleskom jeziku. Potom je pridodan opsežan popis bibliografije. Potrebno je naglasiti da opseg pojedine sekcije o gradu varira, ovisno o važnosti samog grada i sačuvanosti izvorne građe. Tako pri-

mjerice na Bánovce nad Bebravou otpada samo sedam stranica, kao i na Hlohovec, dok zapisi o znamenitijim gradovima poput Bratislave ili Trnave broje tridesetak stranica.

Djelo ne završava s generalnim zaključkom, nego odmah nakon zadnjeg upisa o Žilini slijedi popis skraćenica (591-594). Potom se donosi popis arhivskih izvora (595-596). Na kraju se donosi bibliografija koja uključuje i izdanja izvora, kao i opsežan popis literature (597-629).

Broj priloga, referenci i istraženog arhivskog materijala ovaj *Leksikon* čini jedinstvenim unutar svojeg područja čime nije zanimljiv samo slovačkoj, nego i srednjoeuropskoj historiografiji. Ovdje bih istaknula korisnost koju u djelu mogu pronaći mađarski povjesničari urbanog prostora, ali i oni koji se bave područjem srednjovjekovne Slavonije, upravo zbog sličnog razvitka gradova i društvene strukture tog dijela srednjovjekovnog Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.

Zuzana Orságová

Indira Šamec Flaschar, *Akademička galerija slikah: Bibliografija priloga o Strossmayerovoj galeriji starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1842.-1946.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 2011., XXII + 610 str.

Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu od svojega osnutka 1884. privlači brojne poznavatelje, štovatelje i ljubitelje umjetnosti, pružajući im mogućnost da pogledaju vrijedna djela europskih slikarskih škola od 14. do 19. stoljeća. Pored svoje kulturne i edukativne funkcije, ova jedinstvena nacionalna pinakoteka jasno svjedoči o interesu i širokom dijapazonu djelovanja svojega osnivača biskupa Josipa Jurja Strossmayera, a posredno govori i o generacijama kustosa koji brinu o ovom bogatom fundusu umjetnina.

Akademička galerija slikah: Bibliografija priloga o Strossmayerovoj galeriji starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1842.-1946. daje čitatelju kvalitetan uvid u postanak i razvoj Strossmayerove galerije starih majstora. Knjiga se sastoji od sljedećih cjelina: *Uvod, Upute za korištenje, Kratice arhiva, knjižnica, muzeja/galerija, Opće i bibliografske kratice i interpunkcijske oznake, Kronologija, Bibliografija, Ilustracije, Bibliografski izvori i pomagala, Summary* te kazala (autora, inicijala, autorskih skraćenica i pseudonima, imena i predmeta te naslova časopisa i novina). Autorica Indira Šamec Flaschar, knjižničarka Strossmayerove galerije starih majstora, je na temelju višegodišnjeg istraživanja novina, časopisa i knjiga izradila iscrpnu retrospektivnu bibliografiju priloga o ovoj prvoj muzejsko-galerijskoj ustanovi Hrvatske akademije. Pri sastavljanju bibliografije analitički je, prema svim standardnim i relevantnim pravilima bibliografskog opisa, a imajući pri tome u vidu metodologiju i potrebu suvremenog znanstvenog rada, obrađeno ukupno 3.258 jedinica (3.040 jedinica bibliografskog opisa članaka i likovnih priloga u periodici, te 218 jedinica bibliografskog opisa monografske građe). Formalni opisi popraćeni su odgovarajućim obavijesnim anotacijama. Knjiga je opremljena pomno i pregledno izrađenim kazalima, a kratko i jasno razrađeni nautci za uporabu popraćeni grafičkim prikazima omogućuju lako snalaženje u mnoštvu prezentiranih podataka. Na osnovu bibliografski obrađenog materijala, sastavljena je sažeta i informativna kronologija koja prikazuje ustroj i razvoj Galerije od sredine 19. do sredine 20. stoljeća.

Za provedbu kronologijskog obrasca koji je glavno mjerilo redanja jedinica u ovoj bibliografiji priloga o Strossmayerovoj galeriji starih majstora, odlučujuća je, ističe autorica, godina